

УДК 371

**ДОСВІД РОБОТИ КАФЕДРИ ПЕДАГОГІКИ ХНУ
ЗА 160 РОКІВ ВІД ДНЯ ЗАСНУВАННЯ**

Нечепоренко Л.С.

**ДОСВІД РОБОТИ КАФЕДРИ ПЕДАГОГІКИ ХНУ
ЗА 160 РОКІВ ВІД ДНЯ ЗАСНУВАННЯ**

Нечепоренко Л.С.

В статті розглядається шлях відкриття і розвитку кафедри педагогіки, починаючи від дня її заснування указом царя від 17 листопада 1850 року. Аналізуються окремі етапи становлення кафедри як підрозділу університету та перспективи її розвитку. Визначено основний напрямок науково-педагогічних досліджень, якими є онто-інвайронментальна педагогіка, спрямована на пошук гармонізації особистості з довкіллям і собою.

Ключові слова: онто-інвайронментальна педагогіка, гармонізація поведінки особи з довкіллям, добротинність, єдність традиційних і сучасних педагогічних технологій.

**ОПЫТ РАБОТЫ КАФЕДРЫ ПЕДАГОГИКИ ХНУ
ЗА 160 ЛЕТ СО ДНЯ ОСНОВАНИЯ**

Нечепоренко Л.С.

В статье рассматривается путь открытия и развития кафедры педагогике, начиная от дня ее основания указом царя от 17 ноября 1850 года. Анализируются отдельные этапы становления кафедры как подразделения университета и перспективы ее развития. Определено основное направление ее научно-педагогических исследований – онто-инвайронментальная педагогика, направленная на поиск гармонизации личности с окружающей средой и собой.

Ключевые слова: онто-инвайронментальная педагогика, гармонизации личности с окружающей средой, добро, единство традиционных и современных педагогических технологий.

THE WORKING EXPERIENCE OF A DEPARTMENT OF PEDAGOGIC THROUGH 160 YEARS FROM A DAY OF ITS ESTABLISHMENT

Necheporenko L.S.,

A way of establishment and development the department of pedagogic, starting from the day of its foundation by tsar law at November 17, 1850 is examined in the article. Stages of its development as a part of university and the perspectives of its development in the future are considered. The main scientific research is made due to onto-environmental pedagogic, which investigates ways of harmonization a personality with environment and with itself.

Key words: onto-environmental pedagogic, harmonization of behavior a personality, doing good and kind things, the unity of traditional and modern pedagogical technologies.

Рік, що минув і той, що починається, знаменується знаменною датою: 160 річчям з дня заснування кафедри педагогіки в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна. В архівному сховищі, матеріали якого вивчав декан історичного факультету професор С.І. Посохов, який і познайомив з ними автора, було знайдено запис наступного змісту: «РГИА. Ф. 733. Оп. 50, Д. 615 Дело об учреждении в Харьковском университете кафедры педагогика. 1850 г. Фонд министерства народного просвещения. Описание 50 – Харьковский научный округ. 5/17 окт. 1850 Об учреждении каф. Педагогика II Сб. пост. По МНП. – СПб., 1864. – Т.2. стр 2. – стб. 1017. 3 ноября – дополнение – стр. 11». Педагогіка як навчальна дисципліна читається з 1807 року. Перерви в читанні лекцій з педагогіки бували через відсутність спеціалістів.

Харківський університет стояв тоді на чолі навчального округу, куди входили, в різний період, від 14 до 20 губерній, а тому педагогічна освіта була постійно в полі зору адміністрації. Як структурне утворення кафедра педагогіки виконувала не тільки функції загальноосвітні, але й професійні. Першим викладачем педагогіки в Харківському університеті був А.Г. Рейніш (1807-1811 рр.). З відкриттям педагогічного інституту читання педагогіки було доручено його директору, професору Х.Ф. Ромелю. В 1811 р. проф. Х.Ф. Ромель розробив і видав «План і пра-

вила педагогічного інституту» та керівництво для студентів і слухачів з курсу «Дидактика і методика». В наступні періоди курс педагогіки читались наступними спеціалістами: проф. Е.К. Мауер (1825-1830), проф. А.О. Валіцький (1837-1852), проф. М.О. Лавровський (1852-1863). В різні роки педагогіку викладали проф. М.М. Лунін, А.П. Рославський-Петровський, І.Я. Кронеберг, К.А. Дьяченко, Ф.А. Зеленогорський, приват-доценти М.А. Маслов, І.С. Продан. В період з 1805 по 1850 рр. 42 випускники університету стали викладачами, професорами університету. Після першого завідувача кафедри педагогіки професора Х. Роммель (1850-1851 рр.) став проф. М.О. Лавровський (1852-1863 рр.).

З відкриттям кафедри читання педагогічних дисциплін стає систематичним, а обговорення професійно-педагогічних завдань переходить у розряд загально університетських завдань.

Вага педагогічних дисциплін в університеті в XIX столітті й аж до довоєнних років була досить висока: до 30%. Курс педагогіки як обов'язкової дисципліни читався на всіх факультетах, крім медичного. Практичні й семінарські заняття проводились з загальної педагогіки, історії педагогіки, теорії виховання і з дидактики.

З часу утворення і творчої діяльності кафедри тематика наукових досліджень змінювалась у відповідності до соціально-політичної і економічної кон'юнктури. Розпочинались наукові пошуки з того, що проводився історичний аналіз класичної педагогічної думки. Вивчались праці Я.А. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, І.Г. Песталоцці та ін.

Із 160 років автор цієї статті працює на посадах доцента, професора, зав. кафедри понад 30 років, із них 18 років – як керівник. За ці три десятиліття кафедра домоглась деяких успіхів, серед яких основними є такі три:

- зміцнення кафедри кількісно й професійно за рахунок випускників університету;
- відкрито аспірантуру, докторантуру, вчену спеціалізовану раду (працювала з 2000 по 2003 рік);
- підготовлено до захисту й захищено дисертації лише 30 осіб, з них 10 – працюють у ХНУ.

15 кандидатів педагогічних наук підготовлено вже нашими викладачами, які пройшли нашу наукову школу. По два кандидати наук підготували проф. Пасинок В.Г., доц. Донцов А.В., доц. Ткачова Н.О., 6-ох кандидатів наук підготувала доц. Веретенко й троє канд. пед. наук – із числа викладачів кафедри було підготовлено в АПН СРСР.

Провідна місія членів кафедри – це орієнтація на науковий пошук, його організація та здійснення.

Першим доктором кафедри в ХХ столітті став її тодішній зав. каф. Ярмоленко П.А. (1987, Москва, АПН). Захист був складним, але відбувся, і хай він буде повчальний для усіх нас. Чотири спроби захисту відбулись у одній і тій же спецраді, якою керував академік Атутов В.І.

Протягом кількох років кафедрою досліджувалась тема з питань трудового виховання та профорієнтації. На жаль, реальні можливості класичного університету вимагали дещо іншого підходу. Суть його полягала в тому, щоб забезпечити студентів загальними знаннями про закономірності освітнього процесу в школі та ВНЗ, озброїти їх практичними педагогічними вміннями підготовки й проведення уроків по спеціальності, виховної роботи з учнями, здійснювати загально педагогічний вплив на батьків, громадськість. З 1988 року кафедральною темою була проблема педагогічної культури. Тема – педагогічна культура – стала провідною на десятиліття. Вона містила можливість зробити відкриття нового напрямку – онто-інвайронментальної педагогіки. В останню влились і теми вивчення і аналізу передового педагогічного досвіду, іміджу спеціаліста, моральної культури, педагогіки співробітництва, соціалізації та ін.

Здійснення науково-дослідної роботи по темі «Онто-інвайронментальна педагогіка як наука про гармонізацію особистості з довкіллям» у найширшому розумінні у навчально-освітній і виховній діяльності, виробничій, професійній одразу об'єднує такі основні теми, якими є: **гармонія, гармонізація, соціалізація**. Вона втілюється у пошуках умов гармонії у спілкуванні, що дає педагогіка злагоди. Нами розглядається така **єдність** з погляду психолого-педагогічних наук і пов'язаних з ними емоційно-вольових і мовленнєво-мовознавчих процесів. Звертаємо увагу на те, що **єдність** як основна умова нормального життя і діяльності людини розглядається як провідний принцип

педагогічної діяльності. Але хто й коли повинен розкривати можливості феномену єдності, щоб застерегти кожну окрему особу й людство від небуття, від знищення й самознищення? Відповідь одна: педагог, сім'я, школа, ВНЗ. І сьогодні кафедра педагогіки звернулась до розробки нових педагогічних технологій, в основу яких покладено такі ключові поняття, як: енергія, інформація, довкілля, особа (з її намірами, думками, мотивами), успіх чи поразки окремих осіб, суспільства, груп).

Єдність є основний принцип педагогічної діяльності й розглядається онтопедагогікою з погляду навчання, розвитку, виховання особистості. Інвайронментальна педагогіка як наука про впорядкованість взаємозв'язків особистості, колективу з довкіллям, гармонізацію всього довкілля та кожного, хто в ньому перебуває. В системі ідеї єдності розглядаються нами й **вічні морально-духовні цінності** як складники й умови успішної підготовки учнів і студентів до успішної професійної діяльності. Розуміння кожним з вихованців основних ідей, визначень, понять є запорукою не тільки успіху, але й здоров'я. Тут стає необхідним використання «енергоінформаційних наук», нових даних біологічної, медичної, мистецтвознавчої, фізико-математичної та інших напрямків.

Енергоінформаційними системами є: людина, група, людство, світ. Саме вони вирішують і єднають всі впливи у житті. До них входять такі елементи, як:

- енергоінформаційні поля
- біополя
- електромагнітні
- торсинові та ін.

Виявляється «навіть перебувати в позитивно настроєної людини буває корисно», оскільки вона запрограмована на створення оздоровчих ефектів (по ж. «Науковий світ» № 7, 2010).

Вивчаючи «тонкоенергетичні зворотні зв'язки між окремими групами, особами, які бувають із знаком плюс і мінус, можна зробити висновки про те, що зло, не знайшовши ворога, повертається, як правило до свого автора. Зло ніколи не забуває стежку до свого творця. І такою ж є добродійність, любов, поблажливість. Вони пам'ятають і люблять своїх творців, повертаючись до них та забезпечуючи комфорт.

Члени кафедри і аспіранти кафедри педагогіки ХНУ досліджували різні аспекти проблеми теорії і практики виховання на основі онто-інвайронментальних засад педагогіки. До них можна віднести публікації ст. викл. Боченко О.В., доц. Донцова А.В., доц. Нечепоренко М.В., доц. Жукової О.А., доц. Гапона В.І., доц. Беляєва С.Б., канд. пед. наук Шведової Я.В., проф. Подоляка Я.В., аспірантів І. Кушнір, А. Стерлігової, К. Волкової, С. Андреева, Ю. Кривонос, Є. Пилипенко та ін.

160-річчя від дня заснування кафедри педагогіки в Харківському класичному університеті є знаменною датою з 3-х причин:

1. Указом царя Олександра І кафедра засновувалась з метою професійної орієнтації студентів для забезпечення випускників реальними освітньо-виховними знаннями, спрямованими на позитивне розв'язання питань працевлаштування.

2. Відкриттям кафедри педагогіки в Харківському університеті (поряд з існуванням Головного Педагогічного інституту в С.-Петербурзі) підкреслювалась висока місія викладачів і науковців університетів у підготовці своїх вихованців до роботи в школі. Реально було поставлено завдання вчити майбутніх учителів на базі засвоєння передових наукових знань і озброювати їх практичними педагогічними вміннями та роботи з вихованцями.

3. Підкреслювалась важлива роль загальнопедагогічної підготовки студентів і самої науки як гуманітарно й професійно спрямованої.

З погляду принципу єдності навчання, виховання, освіти, спрямованої на підготовку учнів і студентів до злагодженої взаємодіяльності з довкіллям та тісних зв'язків між кожною людиною і людством та довкіллям взагалі. Науковцями розробляються спецкурси й спецсемінари у відповідності до сучасних вимог. Студенти й аспіранти позитивно сприймають ідеї педагогіки співробітництва, бо знаходять у ній можливість для успішної самореалізації через гармонізацію власної поведінки з навколишнім світом.

Основними досягненнями кафедри педагогіки в наукових дослідженнях є відкриття таких закономірностей і умов щодо самореалізації особистості, здатних сприяти досягненню нею успіхів у професійній діяльності та гармонізації своєї поведінки з довкіллям простими освітніми засобами, якими є:

1. Опанування системою сучасних соціально-філософських, педагогічних і морально-психологічних знань інформаційних технологій для формування на їх основі умінь і навичок життєдіяльності на принципах злагоди.

2. Формування міжособистісних доброзичливих відносин.

3. Прийняття ідейних морально-духовних переконань, заснованих на вічних ідейно-естетичних цінностях.

4. Засвоєння естетичних знань, що активно формують бажання і готовність жити за законами краси.

5. Розуміння сутності позитивного іміджу як елементу особистісної культури, що допомагає пошуку власних прийомів педагогічної майстерності.

6. Розуміння необхідності засвоєння опосередкованих механізмів формування моральної культури, до яких відносяться такі, як: соціально-орієнтований, морально-нормативний, морально-регулятивний.

7. Формування моральної та мовленнєвої культури майбутніх учителів у контексті розвитку їх духовності та готовності до управлінської діяльності, що допомагає виробленню морально-екологічного, соціального й фізичного здоров'я.

Розроблені спецкурси з актуальних питань педагогіки користуються визнанням студентів і спеціалістів. Такими є: “Основи педагогічної майстерності”, “Педагогіка особистості”, “Інвайронментальна педагогіка”, “Самовиховання”, “Імідж педагога”, “Моральна саморегуляція особистості”, “Валеологічна культура”, “Мовленнєва культура студента”, “Виховна робота в літньому оздоровчому таборі” та ін.

Провідною темою дослідження на наступні роки залишається проблема самореалізації особистості засобами онто-інвайронментальної педагогіки та оволодіння загальною, педагогічною й особистісною культурою, формування готовності до гармонізації власної поведінки з довкіллям. В ній органічно поєднуються прогресивні ідеї історії педагогіки, передового досвіду освіти з питань гармонізації стосунків і поведінки особи через злагоду з навколишнім світом та готовності до вибору міри, оцінки характеру міжособистісних стосунків. Переважна більшість викладачів і співробітників кафедри одержала базову освіту в рідному університеті, мають дипломи з відзнакою, володіють, як пра-

вило, рідною (державною) мовою та іноземною.

В 1995-1996 навчальному році кафедра пройшла атестацію в повному обсязі. Атестаційна комісія під головуванням ректора визначила, що як загальноуніверситетська кафедра педагогіки має аспірантуру, докторантуру, досліджує актуальну тему, заснувала фахове видання “Наукові записки” й повною мірою забезпечує виконання усіх видів навчального та науково-методичного навантаження.

Викладачами, аспірантами, докторантами кафедри щорічно видається від 20-40 науково-методичних матеріалів та наукових статей, монографій, які мають практичне значення.

Проведені кафедрою наукові конференції “Управління навчально-методичним процесом підготовки педагогів” (1990 рік, матеріали видані в 1991 р.), “Високі технології виховання” (1995 рік). Видано 2 томи “Матеріалів”. Проведена Всеукраїнська науково-теоретична конференція “Українська система виховання: пошуки, проблеми, перспективи” (2001 рік) засвідчують, що професорсько-викладацький колектив володіє високим рівнем методології і методики дослідження.

Успішно працюють над докторськими дисертаціями доценти А.В. Донцов, І.О. Ковальова. Опубліковані ними методичні матеріали й монографії “Формування моральних механізмів поведінки студентської молоді” А.В. Донцова, “Образ педагога” І.О. Ковальнової викликали зацікавленість фахівців і використовуються науковцями в дослідницькій роботі.

Характерною особливістю науково-педагогічних досліджень кафедри педагогіки ХНУ є їх соціально-практична спрямованість, сутність якого полягає у тому, щоб віднайти такі закономірності виховного впливу на учнів і студентів, знання яких допомагали б пошуку ефективних прийомів формування здорового способу життя, толерантності, уміння робити відповідний до ситуації вибір поведінки та уникати насилля, конфліктів і домагатись успіху педагогічними засобами.

В 2009 році кафедра активно працювала при підготовці й проведенні Круглого столу, присвяченого виконанню міжнародного проекту “Діти емігрантів про себе”. Виступали за Круглим столом зав. кафедрою Л.С.Нечепоренко й аспіранти.

Науково-педагогічні ідеї вчених кафедри є таким новим дослід-

ницьким надбанням, яке можна кваліфікувати як цінне відкриття закономірностей процесу навчально-виховної діяльності, спрямованої на одержання позитивних результатів, якими є толерантна поведінка, інтелігентність, поблажливе ставлення до інших осіб, відмова від заздрощів, зажерливості, розпусти, гордині, жорстокості, гніву, суму та ін. Саме система позитивних педагогічних засобів впливу на студента містить у собі поступовий і невідворотний результат досягнення успіхів студентів у майбутній професійній діяльності та приватному житті.

В нашій освітньо-дослідницькій діяльності була така приємна подія, коли всі наші студенти (біологічний факультет) під впливом позитивних прийомів педагогічного впливу (1981-1991) виявили бажання продовжувати навчання в аспірантурі при кафедрі педагогіки. Позиція студентів полягала в тому, щоб знайти такі умови навчання учнів, щоб переконати їх у найтіснішому зв'язку з довкіллям, яке необхідно берегти для свого благополуччя. Ідеї доброчинності – це надзвичайно продуктивні засоби впливу, особливо коли вони ілюструються конкретними прикладами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бердяев Н.А. Самопознание (Опыт философской автобиографии). – Москва: «Книга», 1991. – 446 с.
2. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера. – М.: Наука, 1989. – 261 с.
3. Гельвеций К.А. Истинный смысл системы природы. – М.: Новая Москва, 1923, – 163 с.
4. Донцов А.В. Формування моральних механізмів поведінки студентської молоді. – Харків: “Шлях”, 1999. – 226 с.
5. Лосев А.Ф. Бытие – имя – космос. – М.: Мысль, 1993. – 958 с.
6. Лосский Н.О. Условия абсолютного добра: основы этики: Характер русского народа. – М.: Политиздат, 1991. – с. 180-196.
7. Нечепоренко Л.С. Педагогічна майстерність. Монографія. – Харків: ХНУ, 2009. – 270 с.
8. Нечепоренко Л.С., Куліш С.М. Педагогічна освіта в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна. До 160-річчя кафедри педагогіки. Монографія. – Харків : Видавничий центр ХНУ, 2010. – 200 с.
9. Нечепоренко М.В. Емоційно-вольова культура студента / Монографія. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – 180 с.